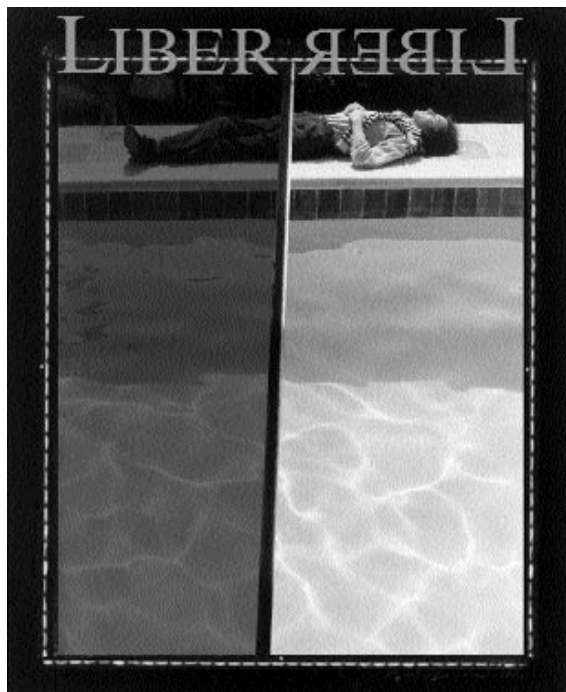

ΡΟΥΜΑΝΙΑ
ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΓΕΝΙΟ ΙΟΝΕΣΚΟ¹

Mihai D. Gheorghiu*

Αν η ρουμανική καταγωγή του Ιονέσκο είναι πασίγνωστη, και ο ίδιος αναμφίβολα ο διασημότερος των Ionescu — έτσι ορθογραφείται το επώνυμο το πιο διαδεδομένο στη Ρουμανία —, οι συγκυρίες της απόφασής του να εγκατασταθεί οριστικά στο Παρίσι και να «επιλέξει τη Γαλλία», τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, δεν είναι επαρκώς γνωστές. Ο ίδιος ο συγγραφέας υπήρξε μάλλον διακριτικός ως προς αυτό το σημείο, υπαινικσόμενος κυρίως μια οιδιπόδεια οικογενειακή ιστορία², και μίλησε ελάχιστα για τα πρώτα χρόνια της λογοτεχνικής και πνευματικής διαμόρφωσης και δραστηριότητάς του.

Η πρόσφατη δημοσίευση μιας δεκάδας επιστολών που έστειλε σε κάποιον φίλο στο Βουκουρέστι μεταξύ του 1939 και του 1948³ αποκάλυψε ορισμένα μυστικά, τα οποία η οικογένεια του άρτι θανόντος συγγραφέα διαφύλασσε ζηλότυπα. Αυτές οι επιστολές έχουν σίγουρα ιστορικό ενδιαφέρον: γραμμένες σε περίοδο πλήρους αβεβαιότητας, πριν γίνει γνωστός με τη *Φαλακρή τραγουδίστρια*, επιτρέπουν την ανασύσταση των βασικών δραστηριοτήτων του και κοινοποιούν τις εντυπώσεις του για τους συγχρόνους του, γάλλους και ρουμάνους, επαναχαράσσουν τα όρια της μετάβασης από μια λογοτεχνία σε μιαν άλλη τη στιγμή ακριβώς που και ο ίδιος μεταφράζεται και μεταφράζει. Εκείνο που κυρίως ενόχλησε σε αυτή τη δημοσίευση είναι η κοινολόγηση των απόψεων του Ιονέσκο έναντι αρχαιών νεανικών συντρόφων του, που συμβιβάστηκαν με το φασιστικό καθεστώς. Ορισμένοι από αυτούς κατέκτησαν στο μεταξύ παγκόσμια φήμη, όπως ο Eliade ή ο Ciogan εγκαταστάθηκαν στο Παρίσι και συμφιλώθηκαν, στο πλαίσιο μιας ρουμανικής πνευματικής εξορίας, άλλοι, τέλος, ακολούθησαν τη διαδικασία της αποκατάστασης, ως θύματα του κομμουνισμού στη Ρουμανία. Πενήντα χρόνια αφότου γράφτηκαν, οι επιστολές αυτές είναι επίφοβα πολιτικά όπλα: αμφισβητούν την αξιοπιστία κάποιων καταδοτών της δημοκρατίας εξ αποστάσεως και αποκαλύπτουν έναν απρόσμενο Ιονέσκο· αυτός που συχνά επικαλέστηκε τον πρώιμο αντικομμουνισμό του εμφανίζεται εν προκειμένω έτοιμος να συνεργαστεί με το φιλοσοβιετικό καθεστώς, εγκαθιστάμενος στο Βουκουρέστι και συνδεδεμένος στενά με προσωπικότητες διάσημες για τη συνεργασία τους με αυτό το καθεστώς, όπως ο Tudor Vianu και ο Mihai Ralea⁴.

Ο Ιονέσκο γεννήθηκε το 1909 σε μια μικρή πόλη της νότιας Ρουμανίας, πέρασε τα πρώτα του παιδικά χρόνια στη Γαλλία, κατόπιν επέστρεψε στη Ρουμανία, όπου σπούδασε και εργάστηκε ως καθηγητής και υπάλληλος. Πολυάριθμα άρθρα στον ρουμανικό τύπο της δεκαετίας του 1930 και τα δύο πρώτα του βιβλία⁵ του προσκόμισαν μια σχετική αναγνώριση, γεγονός που του επέτρεψε να ξαναγυρίσει στη Γαλλία, αρχικά από το 1938 ως το 1940, με μια σπουδαστική υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης, και κατόπιν, από το 1942 ως το 1944, ως ακλόουθος τύπου και ύστερα ως πολιτιστικός ακλόουθος της ρουμανικής πρεσβείας στο Βισύ. Οι επιστολές των ετών 1939-1940 παρατηρούν με διαύγεια την υποβάθμιση της γενικής πολιτικής κατάστασης, την πολιτική της ναζιστικής Γερμανίας που προτίθεται να απομονώσει τη Γαλλία και τις απειλές για τις μικρές συμμαχικές της χώρες, όπως ήταν η Ρουμανία. Η παρακμή της Γαλλίας αποτελεί γι' αυτόν «το τέλος του γαλλικού πνεύματος», δηλαδή

«το τέλος της ανθρωπότητας»... Κατά τη διάρκεια όλης αυτής της περιόδου, είναι αναγκασμένος να καταφύγει σε στρατηγικές επιβίωσης: υποχρεώθηκε να κρύψει τρία χρόνια από την ηλικία του για να πάρει την υποτροφία (το 1912 παραμένει το έτος γεννήσεώς του για τις γαλλικές διοικητικές αρχές), κατόπιν να εργαστεί στην πρεσβεία ενός φασιστικού καθεστώτος, σε περιβάλλον που απεχθανόταν, και να ζήσει σ' «αυτόν το βάλτο» που ήταν, κατά την αντίληψή του, «αυτό το παράλογο Βισύ» μεταφράζοντας ρουμάνους συγγραφείς που, εν πολλοίς, δεν τού άρεσαν⁶. Μια επιστολή της 3 Φεβρουαρίου 1939 τον παρουσιάζει δίχως αυταπάτες για το παρόν και το εγγύς μέλλον, υποθημευμένα στον φασισμό, στον ναζισμό, στον ολοκληρωτισμό, αλλά με πολλές ελπίδες για τον «ακτινοβόλο μεθαιριανό κόσμο», τον οποίο πασχίζει να προετοιμάσει

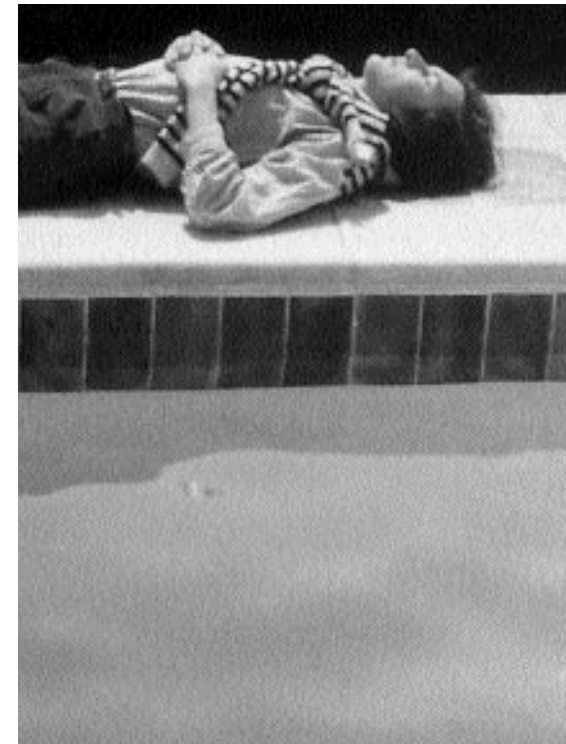
«ήδη από σήμερα, μέσα στο σκοτάδι». Στη διάρκεια αυτών των χρόνων έρχεται σε επαφή με το *Esprit*, κάνει τη γνωριμία του Mounier, ο οποίος ενδιαφέρεται να δημοσιεύσει στο Βουκουρέστι. Παρά τις επιφυλάξεις που εκφράζει έναντι του περσοναλισμού, το *Esprit* αποτελεί γι' αυτόν μια εναλλαγή στην επικρατούσα μεγάλη σύγχυση και στην επιρροή των ακροδεξιών διανοουμένων στη Ρουμανία. Η εικόνα του μεταπολεμικού λογοτεχνικού και πνευματικού Παρισιού⁷ που σκιαγραφεί δείχνει πως, όσο προσεκτικά και αν το παρατηρεί, αυτό το κάνει ακόμη ως παρατηρητής αλλοδαπός. Αναφερόμενος στον Sartre, στη Simone de Beauvoir, στον Maurice Blanchot, καταγράφει τον «όλεθρο» του υπαρξισμού, ο οποίος απεικονίζει «τη φρίκη τού είναι, το αμάχημα τού είναι, με την αίσθηση του κενού, του παράλογου, του μηδενός, την αμετάκλητη μοναξιά». Κοινοποιεί στον αποδέκτη του, τον οποίο θεωρεί άμοιρο πληροφοριών σχετικά με την παρισινή λογοτεχνική ζωή, τις εντυπώσεις του για

τον Camus, το θέατρο του Jean Anouilh, τις ποιητικές θεωρίες του Jean Paulhan και του Julien Benda, τα αστυνομικά μυθιστορήματα του Simenon (των οποίων «η νυχτερινή και ομιχλώδης ατμόσφαιρα, οι δολοφόνοι και οι ανάπηροι ενσωματώνονται θαυμάσια στη γαλλική ομίχλη, στη διάλυση, στο λυκόφως...»), για την ποίηση του Raymond Queneau, του Francis Ponge, του Paul Eluard, του Henri Michaux. Έγινε επιφυλακτικότερος έναντι του *Esprit*, αναζητώντας νέα ερείσματα: «Σε αυτό το χάος, οι μαρξιστές και οι ορθολογιστές του περιοδικού *La Pensée* επιχειρούν να βάλουν λίγη τάξη. Εξίσου προσπαθούν και ορισμένοι καθολικοί, όπως ο Gabriel Marcel, πολέμιος του υπαρξισμού, αλλά ο οποίος αντιδρά ευθυγραμμισμένος με τα στερεότυπα του καθολικισμού. Το περιοδικό *Esprit* διασαφηνίζει επίσης τις θέσεις, αλλά χρειάζεται κατ' αρχάς να διασαφηνιστεί το ίδιο. Όντας σε επαφή με το χάος, το οποίο αντιμάχεται, τείνει να γίνει χαισιόκος».

Στην επιστολή αυτή, καταρτίζει επίσης έναν ανυποχώρητο κατάλογο των ονομάτων που βαρύνουν στη ρουμανική λογοτεχνική σκηνή. Η δραστηριότητά του στο πλαίσιο της «υπηρεσίας πνευματικής προπαγάνδας» της ρουμανικής πρεσβείας στη Γαλλία του παρέχει αυτήν την ευκαιρία, μέσα από μεταφράσεις (που έκανε ή που έγιναν με τη μεσολάβησή του), προλόγους, συμβόλαια με εκδότες, ειδικά αφιερώματα περιοδικών. Χάρη σε αυτές τις προσπάθειες, συλλογίζεται, οι ρουμάνοι συγγραφείς μπορεί να γίνουν γνωστοί. Ελπίζει πως «σε δύο-τρία χρόνια, θα είναι σε θέση να προσφέρει στο γαλλικό κοινό μια εικοσάδα αντιπροσωπευτικών τόμων». Και αν το γαλλόγλωσσο κοινό δεν τους δεχτεί — «τότε, αυτό σημαίνει ότι η ρουμανική λογοτεχνία δεν αξίζει φράγκο και πρέπει να πάμε για ύπνο». Ακόμη, χρειάζεται στήριξη από τη ρουμανική αντιπροσωπεία. Με μερικές δολοφονικές φράσεις ιχνογραφεί τον Dragu, τον Tolu, τον Păltânea «τα απεχθή κτήνη, τους άχρωμους αποτυχημένους» της υπηρεσίας τύπου και σφάζει με το μπαμπάκι τη σύμβουλο Elena Văcărescu, «που διαθέτει επιρροή σε κύκλους δίχως καμιά επιρροή». Χωρίς να κάνουμε λόγο για τα αναρίθμητα γεύματα που προσφέρονται σε «πολιτικές προσωπικότητες σήμερα εγκάθειρκτες» και που το καθένα από αυτά κόστιζε όσο η δημοσίευση δύο βιβλίων.

Ο Ιονέσκο εννοεί να διευθετήσει τους παλιούς λογαριασμούς με τους αλλοτινούς «συντρόφους της γενιάς» του, αυτής της γενιάς του *Criterion* στην οποία ανήκε παρόλο που την αντιμάχεται. Σε μια επιστολή του 1944, λογάριζε ήδη να παρουσιάσει στα *Cahiers du Sud* «τις δύο ρουμανικές “πνευματικές” τάσεις», μια «λαϊκιστική, αντιδυτική και μυστικιστική» και μια άλλη, «νεοτερική, δυτικοφιλή και ορθολογιστική»⁸, διερωτώμενος συνάμα πού εντάσσεται και ο

ίδιος. Σίγουρα δεν εκτίμησε ποτέ τον «βαθύ επαρχιωτισμό» της φιλοσοφίας των κύριων εκπροσώπων της πρώτης τάσης, του Lucian Blaga⁹ και του Mircea Eliade. Τους καταλόγιζε ότι βρίσκονται στην αφετηρία μιας «νέας βαλκανικής μυθολογίας» και εκφράστηκε κατά της εισόδου αυτών των «εχθρών της Ιστορίας» στο Πανεπιστήμιο, «έναν από τους προμαχόνες του πολιτισμού». Στην επιστολή του Σεπτεμβρίου 1945, κάνει έναν τρομερό απολογισμό. Βεβαίως δεν έχει λόγο να ψέξει τον εαυτό του επί φασισμού, αλλά σημειώνει με πικρία ότι είναι σχεδόν ο μόνος, μαζί με τον Mihail Sebastian, που μόλις είχε πεθάνει. Όλοι οι άλλοι¹⁰ δεν αποφεύγουν τη μομφή και μοιάζουν κατατρεγμένοι από τη μοίρα, «νεκροί λόγω της βλακειάς τους» ή «ριγμένοι στο μηδέν λόγω παραλόγων ή μυστηρίων ατυχημάτων». Δύο άνθρωποι, ο Nae Ionescu και ο Mircea Eliade, ο πρώτος του βοηθός, φέρουν κατά τη γνώμη του την ευθύνη γι' αυτή την κατάρρευση. Τι θα είχε συμβεί, ρωτάει, αν είχαν συμπεριφερθεί ως

καλοί δάσκαλοι; Όσο για τον Ciogan, εξόριστο στο Παρίσι, αναγνωρίζει ότι απατήθηκε, αλλά ο Ιονέσκο τον συγχωρεί με βαριά καρδιά. Τέλος, ο Petru Comarnescu, που υπήρξε ο «εμπυχωτής» του *Criterion* επέζησε, σαν από κάποια ειρωνεία της μοίρας. Ως εκ τούτου, προς τί να επιστρέψει σε μια Ρουμανία που, χωρίς εχθρούς, του φαίνεται σαν έρημος;

Ο όμιλος του *Criterion*, που αποτέλεσε για τον Ιονέσκο το μοντέλο του *Pinóκρου*, είχε συγκεντρώσει στη δεκαετία του τριάντα νέους ρουμάνους διανοούμενους, συγγραφείς και καλλιτέχνες. Ανάμεσα στο 1932 και το 1934, είχαν συσπειρωθεί για να οργανώσουν έναν κύκλο διαλέξεων γύρω από τη διεθνή πολιτική και πνευματική επικαιρότητα, σε ένα πνεύμα αντιπαράθεσης αντικρουόμενων απόψεων· επικαλούνταν μια εθνική παράδοση επιστημονικής και πνευματικής

εκλαίκευσης που την ενσάρκωνε η Εταιρεία *Junimea* κατά τον 19ο αιώνα. Μεταξύ των θεμάτων συζήτησης ήταν ο Φρόντ, ο Μπεργκσόν, ο Λένιν, ο Μουσσολίνι, ο Κρισναμούρτι, ο Γκάντι, ο Ζιντ, η Γκρέτα Γκάρμπο. Κοσμικός και συνάμα πολιτικοποιημένος, αυτός ο όμιλος έμελλε να καταλήξει σε μια ατμόσφαιρα βαθμηδόν εντεινόμενης μισαλλοδοξίας και αντισημιτισμού. Σχυνά, οι πνευματικές αντιπαραθέσεις έλαβαν μορφή βιαιότητας: στις κατηγορίες για ομοφυλοφιλία ή πορνογραφία, στις δίκες ηθών, στα «σκάνδαλα τύπου», αντιστοιχούν οι προκλήσεις σε μονομαχία και η καταστροφική χώρα της σύνταξης ορισμένων εφημερίδων. Ο Mircea Eliade, θεωρούμενος ως «ο αρχηγός της γενιάς» και ο ιδεολόγος της, είχε γίνει αντικείμενο πολλών πολεμικών. Ο Ιονέσκο είχε ξιφουλκίσει εναντίον του και εναντίον άλλων μελών της «γενιάς», κατηγορώντας τους για αρριβισμό. Οι «νέοι» ήθελαν να διαφοροποιηθούν από το ισχύον πολιτικό και πανεπιστημιακό κατεστημένο και να υπερβούν

τον εθνικισμό των «γεραιών» εν ονόματι μιας «νέας πνευματικότητας». Ισχυρίζονταν ότι διακόπουν έτσι τις σχέσεις με τις φολκλορικές παραστάσεις που κυριαρχούσαν στη ρουμανική κουλτούρα και τη μετέβαλλαν σε ένα είδος «αποικίας της γαλλικής κουλτούρας». Προς το μέσον της δεκαετίας του τριάντα, κάτω από τις συνδυασμένες ωθήσεις της οικονομικής κρίσης, της πνευματικής ανεργίας και της διάχυσης του φασιστικού και ναζιστικού μοντέλου, αυτή η «γεγνιά» γνωρίζει μια διαδικασία πολιτικού ριζοσπαστισμού. Ο ελιτισμός που τη διείπε παίρνει μια μορφή δογματική με το θέμα της «αριστοκρατίας του πνεύματος», συγγενεύοντας με το πνεύμα θυσίας των *λεγεωναρίων*¹¹. Οι διανοούμενοι της αριστεράς ή οι εβραίοι, οι οποίοι θεωρητικά έως τότε ανήκαν στη «γεγνιά», βρέθηκαν περιθωριοποιημένοι ή αποκλεισμένοι.

Στα 1945-1946, ο Ιονέσκο δείχνει να ατενίζει με εμπιστοσύνη το μέλλον της χώρας του, αρκεί να σταματήσουν οι φρικαλεότητες του παρελθόντος. Μια ανταπόκριση που αποστέλλεται από το Παρίσι στο σημαντικότερο δημοκρατικό πνευματικό περιοδικό μόλις αυτό επανεμφανίζεται μεταπολεμικά στο Βουκουρέστι, το *Viata Românească*, είναι γραμμένη στον ίδιο τόνο με τις επιστολές¹². Συμμερίζεται τις μεγάλες ελπίδες της στιγμής σε μια μελλοντική ιδανική κοινωνία, που «θα πρέπει να εξαλείψει οριστικά όχι μόνο την υπεροχή του Κράτους έναντι του ανθρώπου, αλλά και κάθε άλλη μορφή πολιτικής υπερίσχυσης». Κατά την κρίση του, το πατερναλιστικό πνεύμα της πολιτικής θα έπρεπε να παραχωρήσει τη θέση του σε ένα «ταπεινό διοικητικό μαγείρειο» όπου θα βασιλεύει το *μητριαρχικό* πνεύμα. Φαίνεται να εγκρίνει την πολιτική ριζικής εκκαθάρισης που δρομολόγησε το φιλοκομμουνιστικό καθεστώς: «Γνωρίζω, ωστόσο, πολύ καλά πως, για την ώρα, μόνο με μια επαναστατική πολιτική δράση μπορεί να εξαλειφθεί η νόσος του πολιτικού». Με αυτό το πνεύμα προτείνει την οριστική εξέλιξη του απόλυτου κακού, του εθνικισμού, κατά τη γνώμη του, και των εκπροσώπων του: «Είναι απολύτως αναγκαίο να εκριζωθεί από τη Ρουμανία η εθνικιστική ιδέα. Η Ρουμανία έπασχε και εξακολουθεί να πάσχει από εθνικισμό. Ο εθνικισμός δηλητηρίασε εξ ολοκλήρου τη ρουμανική ψυχή και κουλτούρα. Είναι ο τρομερότερος ηθικός καρκίνος και δεν μπορεί να αφαιρεθεί παρά με χειρουργική επέμβαση». Αυτός ο εθνικισμός είναι προφανέστατα, κατά την κρίση του, μια ταξική ιδεολογία: αποποίηση του ευγενούς στοιχείου, στείρα άρνηση, πνευματική μειονεξία, η «βλακεία του εθνικισμού και η βλακεία της αστικής ηθικής» συμβαδίζουν. Επαναλαμβάνοντας μια ιδέα διαδεδομένη στον ρουμανικό δημοκρατικό Τύπο του μεσοπολέμου, η οποία αμφισβητούσε την αξίωση των εθνικιστών για αυθεντικότητα, ο Ιονέσκο βλέπει στον εθνικισμό «ένα χαρακτηριστικό του διε-

θνούς αστικού πνεύματος», εφόσον η «παραδοσιακή» λογοτεχνία δεν διαθέτει κατ' αυτόν τίποτε το «ρουμανικό» μήτε το «αγροτικό». Τη διακινούν «μέτριοι συγγραφείς, αναιθηντικοί χριστιανοί που παραχάραξαν τον χριστιανισμό» και την πλαισιώνουν «πολιτικοί παπάδες». Το πρόβλημα της «εθνοτικής ιδιομορφίας» που είχαν θεματοποιήσει, απεδείχθη «εξίσου ολέθριο με ένα διαρκή σεισμό ή τη στρατιωτική συμμαχία με τη Γερμανία». Το άρθρο σκιαγραφεί στη συνέχεια χωρίς καμιά επιείκεια το πορτρέτο των επαγγελματιών σωμάτων που συνέθεταν την παλαιά κοινωνία, «ό,τι απεχθέστερο παρήγαγε η Ρουμανία: τον στρατό, την αστυνομία, τη δικαιοσύνη και το εκκλησιαστικό και άθεο σώμα», χωρίς να λησμονούμε «τους επιβλαβείς δασκάλους» των οποίων «η ρουμανική νεολαία υπήρξε θύμα». «Στη Ρουμανία, είναι επιτακτικό να καταργήσουμε ριζικά τα σώματα των αστών αξιωματικών, των αστών δημοσίων λειτουργών, τη διπλωματική κάστα (επικίνδυνη όχι τόσο λόγω της ισχύος της, όσο λόγω του κρετινισμού της), χωρίς να αναφέρουμε τους οικονομικούς και βιομηχανικούς παράγοντες, που στήριξαν και στηρίζουν πάντοτε το πολιτικό κακό. Κανένας ανθρωπίνος τύπος δεν μου φάνηκε ποτέ αισχρότερος για την ανθρωπότητα, περισσότερο υπάνθρωπος, από τον ρουμάνο αξιωματικό, ή τον ρουμάνο κομισσάριο [της αστυνομίας] ή τον ρουμάνο εισαγγελέα. Άλλωστε, ο ρουμάνος αξιωματικός ουδέποτε εκπροσώπησε την αρρενωπότητα του έθνους: αντιθέτως, υπήρξε μια απλή άσχημη κυράτσα, τρελή, ανόητη και κακιά». Δείγματα μιας τερατώδους ανθρωπότητας είχαν ενσαρκώσει ο «φοιτητής, ο κουζιστής»¹³ χιμπαντζής και ο λεγεωνάριος, ο αστυνομικός λεγεωνάριος¹⁴, που εκπροσωπούν μια πραγματική «σύνθεση της αστικής πνευματικότητας», συγκεντρώνοντας

«τη θηριωδία του αξιωματικού, την ανοησία του δημόσιου λειτουργού, την εγωπαθή και ανόητη Λεωνόρα [πρόην που έγινε μέλος της Λεγεώνας], τη νεοπλουτίστικη αλαζονεία του καμποτίνου δικηγόρου που διατελεί εν ευθυμία, την απαράδεκτη αμάθεια και την ψεύτικη μυστικοπάθεια των παπάδων». «Έκανα ό,τι ήταν δυνατόν για να εγκαταλείψω τη χώρα. Θα μπορούσε να μου έχουν συμβεί τα πάντα: να πεθάνω, να μου μεταδοθεί ασθένεια, να γίνω κι εγώ σκύλος, να κυριευτώ κι εγώ από τον διάβολο των λεγεωναρίων. Όταν εγκατέλειψα τη χώρα μου, είχα την αίσθηση πως γλίτωσα από μια πυρκαγιά, από ένα σεισμό, από τα κύματα του ωκεανού, από μια δίνη. Μόλις έφτασα στα σύνορα και είδα την ουγγρική σημαία και τους σύγγρους τελωνειακούς, μου ήλθε να φωνάξω «Ζήτω η Ουγγαρία!» και να τους φιλήσω. Ωσάν να μην είχα δει ανθρώπους για χρόνια ολόκληρα. Ξυπνούσα από έναν εφιάλτη: διέφευγα από την κόλαση· από τους θεούς του Άδη· από την

Ελεωνόρα· από τον Αρχηγό, από το φάντασμα του Αρχηγού¹⁵. «Η εθνικιστική Ρουμανία εκμηδενίζεται. Η Ρουμανία ξαναγίνεται πατρίδα· μια χώρα ακτινοβόλα. Το έρεβος διαλύθηκε. Έτσι μου λέει η λογική. Το υποσυνείδητό μου όμως είναι ακόμη γεμάτο από εφιάλτες, ο άγιος τρόμος της κόλασης και των βυρκολάκων δεν με έχει εγκαταλείψει. Πώς να επιστρέψω στη Ρουμανία όταν ακόμη και σήμερα ουρλιάζω στον ύπνο μου αν μου συμβεί τη νύχτα να ονειρευτώ ότι βρίσκομαι εκεί κάτω. Στην εθνικιστική, αστική, λεγεωνάρια Ρουμανία είδα το πρόσωπο του Δαίμονα του σαδισμού και της επίμονης βλακείας».

Η ριζοσπαστική στάση που υιοθέτησε ο Ιονέσκο θεμελιώνεται προφανώς στην άγνοια της πολιτικής εξέλιξης που μεσολάβησε κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων στο Βουκουρέστι. Το άρθρο αυτό του 1946 προκάλεσε εκεί κάτω τεράστιο σκάνδαλο, οι στρατιωτικοί απαίτησαν και πέτυχαν την ερήμην καταδίκη του σε δεκαετή κάθειρξη. Ο εξαναγκασμός οδήγησε λουπόν τον Ιονέσκο να πάρει την απόφαση να παραμείνει στη Γαλλία. Κατόπιν, το σιδηρούν παραπέτασμα έπεσε, ένα τμήμα της ρουμανικής διασποράς στη Γαλλία βρέθηκε να απειλείται με απέλωση και με την πολιτική εξόντωσης του φιλοσταλινικού ρουμανικού καθεστώτος της εποχής, και ο Ιονέσκο αναγκάστηκε να αλλάξει εν μέρει πεποιθήσεις. Μετά από χρόνια σιωπής, ο Ιονέσκο ξαναπήρε τον λόγο στα ρουμανικά, αυτή τη φορά για να καταδικάσει το καθεστώς του Τσαουσέσκου και να βοηθήσει τους αντιπάλους του. Οι παραστάσεις των θεατρικών του έργων, που είχαν παιχτεί στο Βουκουρέστι στα χρόνια 1960 και 1970, χωρίς ποτέ ο συγγραφέας να επιστρέψει οίκαδε, απαγορεύτηκαν μόλις ο Ιονέσκο ζήτησε από τον Τσαουσέσκου, σε επιστολή του που διαβήθηκε στο Radio Free Europe, να αφήσει τους Ρουμάνους ήσυχους, να εγκαταλείψουν τη χώρα και να έλθουν στη Γαλλία, όπου ανέλαμβανε ο ίδιος να τους εξασφαλίσει στέγη, τροφή και εργασία. Αν σήμερα τα παλαιά κείμενα του Ιονέσκο δεν μπορούν πια να δημοσιευτούν, τούτο σημαίνει πως οι γερο-δαίμονες που ήθελε να εξαλείψει στοιχειώνουν ακόμη τα μέρη. Και αν οι παραστάσεις των έργων του, που ξανάρχισαν μετά το 1989, δεν μπορούν πια να συγχιστούν, είναι ίσως γιατί εκείνοι που έχουν την ευθύνη της κληρονομιάς του υποτιμούν την απελευθερωτική δύναμη του έργου του.

Μετάφραση από τα γαλλικά
Λίζυ Τσιριμώκου
Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών
Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης

* Ο Mihai D. Gheorghiu είναι λογοτεχνικός κριτικός και κοινωνιολόγος.

- Σημειώσεις
1. Επιθεώρηση *Liber*, τ. 26, Μάρτιος 1996
 2. Μισούσε τον ρουμάνο πατέρα του, καιροσκόπο δικηγόρο, που είχε σταδιοδρομήσει λαμπρά κατά τη διάρκεια όλων των πολιτικών καθεστώτων, και λάτρευε τη γαλλίδα μητέρα του.
 3. Maria Alexandrescu-Vianu, Vlad Alexandrescu (επιμ.), *Secrisori către Tudor Vianu, II, 1936-1949*, Minerva, Βουκουρέστι, 1994, σσ. 160-161, 165-166, 193-194, 212-213, 229-230, 232-236, 269-279, 292-295, 303-304, 309-310.
 4. Tudor Vianu (1898-1964) και Mihai Ralea (1896-1964): καθηγητές της φιλοσοφίας (ασθητική) στο Πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου.
 5. Τα άρθρα συγκεντρώθηκαν πρόσφατα σε δύο τόμους: Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea* [Πόλεμος κατά πάντων], Humanitas, Βουκουρέστι, 1992. Επίσης, επανεκδόθηκαν τα δύο πρώτα του βιβλία: *Elegii pentru ființe mici*, 1931 [Ελεγείες για μικρά πλάσματα, ποιήματα] και *Nu*, 1934 [Όχι. Λογοτεχνική κριτική]. Το δεύτερο, γραμμένο στο αντισημιτικό και πολεμικό ύφος που υιοθετούσε η «νέα γενιά» της εποχής, του προσκόμισε και ένα λογοτεχνικό βραβείο.
 6. «Θα μπορούσε να πει κανείς ότι κάνω αντιπροσάγανδα, και δεν θα είχε διόλου άδικο». Πρβλ. την επιστολή της 23 Δεκεμβρίου 1943.
 7. Επιστολή της 19 Σεπτεμβρίου 1945 προς τον Tudor Vianu.
 8. Επιστολή της 20 Νοεμβρίου 1944.

9. Lucian Blaga (1895-1961): ρουμάνος ποιητής και φιλόσοφος, καθηγητής της φιλοσοφίας του πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο της Cluj. Θύμα των εκκαθαρίσεων του κομμουνιστικού καθεστώτος, αναγκάστηκε να εργαστεί για κάποιο διάστημα ως βιβλιοθηκάριος και το κύριο μέρος του έργου του επαναδημοσιεύτηκε μετά τον θάνατό του.
10. Αναφέρει χάρην τους: Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Haig Acterian, Mihail Polihroniade, Costin Deleanu, Horia Stamatu, Dan Botta, Petru Manoliu.
11. Εκ του ονόματος του κυριότερου ρουμανικού φασιστικού κόμματος, της *Λεγεώνας του αρχάγγελου Μιχαήλ*.
12. Eugen Ionescu: *Scrisori din Franta. Fragmente dintr' un jurnal intim* [Επιστολές από τη Γαλλία. Αποσπάσματα από ένα προσωπικό ημερολόγιο], στο περιοδικό *Viata Românească*, 3 Μαρτίου 1946, σσ. 137-140. Το κείμενο αυτό είναι εξίσου «ενοχλητικό» με τις επιστολές, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι είναι το μόνο σημαντικό κείμενο, δημοσιευμένο από τον Ιονέσκο στα ρουμανικά, που δεν συμπεριλήφθηκε στην ανθολογία των εκδόσεων Humanitas το 1992.
13. Πολιτικός οπαδός του A. C. Cuza, ηγέτη ενός ακροδεξιού κόμματος στη Ρουμανία του μεσοπολέμου.
14. Ο Ιονέσκο σημειώνει ότι βρήκε τον ίδιο ανθρώπινο τύπο στη Γαλλία, στις τάξεις των πολιτοφυλάκων του ακροδεξιού Darnand.
15. Ο αρχηγός της Λεγεώνας, ο Corneliu Zelea-Codreanu, είχε εκτελεστεί κατά διαταγή του βασιλιά το 1935, και η Λεγεώνα καλλιεργούσε ένα είδος λατρείας των νεκρών, όπου ο αρχηγός κατείχε την πρώτη θέση.

